

A decorative graphic featuring three large, overlapping red circles of varying sizes. A thin red line runs diagonally from the top left towards the bottom right, passing through the circles. The circles are positioned in the top right, middle right, and bottom right areas of the page.

Realitatea Economică

publicație lunară de analize și prognoze, nr.4

În această ediție citiți despre:

- *Evoluțiile economiei moldovenești în mai-iunie;*
- *PIB a crescut cu numai 4.3% în primul trimestru: cât de tare trebuie să ne îngrijorăm?*
- *Ar trebui BNM să țintească inflația sau cursul valutar?*
- *Relațiile moldo-ruse: balansând între economic și politic;*
- *Situația pe piața asigurărilor la un an de la intrarea în vigoare a noii legi*

Expert-Grup

Iunie 2008

"Realitatea Economica" este publicație lunară de analiză și prognoză economică realizată de Centrul Analitic Independent "Expert-Grup". Scopul publicației este de a informa cititorii despre principalele evoluții, riscuri și oportunități în economia Moldovei. „Realitatea Economică” se distribuie gratis tuturor doritorilor.

Această publicație apare cu suportul Institutului pentru o Societate Deschisă (OSI) Budapesta, Ungaria

Valeriu Prohnițchi (coordonator)

Alexandru Gamanjii

Alex Oprunenco

Ana Popa

Adrian Lupușor

Victor Prohnițchi, design și promovare

EXPERT-GRUP este centru analitic independent specializat în cercetare și consultanță de politici sociale și economice. EXPERT-GRUP nu are afilieri politice și scopuri comerciale și își stabilește independent strategia sa instituțională. Misiunea centrului este de a contribui plenar la dezvoltarea economică, politică și socială și la avansarea competitivității internaționale a Republicii Moldova.

Date de contact: Adresa poștală: MD-2012, Republica Moldova, Chișinău, str. Columna, 133, oficiu 1
Telefon: ++373 22 921776, ++373 22 930014; Fax: ++373 22 211599
Email: info@expert-grup.org Web: www.expert-grup.org

Sumar: economia moldovenească în mai-iunie 2008

Evoluțiile din lunile mai-iunie denotă înviorearea în continuare a sectorului industrial, pe fundalul accentuării presiunilor inflaționiste legate de sporirea prețurilor la produsele alimentare, resursele energetice și a volumului de valută intrată în țară. În aceste condiții, Banca Națională a înăsprit drastic măsurile de politică antiinflaționistă.

În ianuarie-mai industria a marcat o creștere cu 5,0% în prețuri comparabile față de perioada respectivă a anului precedent, inclusiv cu 10,8% datorită sporirii producției industriei alimentare și a băuturilor și cu 8,8% - a sectorului energetic. Creșterea exporturilor pe piața UE și CSI confirmă efortul producătorilor industriali de valorificare a oportunităților oferite de aceste piețe.

Salariul nominal a sporit în ianuarie-mai cu 27% față de perioada similară a anului 2007, în timp ce salariul real a crescut cu 10%. Cele mai mici salarii rămân în agricultură (1149,3 lei) și învățământ (1632,7 lei), comparativ cu sectorul financiar (5328,7 lei) și energetic (4191,7 lei). În condițiile majorării continue a prețurilor la resursele energetice și produsele alimentare, nivelul actual de remunerare determină în continuare emigrarea populației active.

Accentuarea aprecierii leului moldovenesc față de dolar și euro a provocat dezbateri aprinse și învinuiri precum că Banca Națională prin politica sa favorizează aprecierea monedei naționale și contribuie la sărăcirea populației. Aprecierea este un fenomen negativ, a cărei cauze nu pot fi neglijate: volumul sporit de remitențe, creșterea investițiilor străine în țară și a asistenței financiare acordate de către instituțiile finanțatoare internaționale. Deși cu efecte negative asupra economiei în ansamblu, aprecierea monedei naționale este un fenomen care moderează creșterea prețurilor.

Înăsprirea politicii antiinflaționiste a condus la decizia BNM de majorare a ratei de bază la acțiunile REPO până la 18,5% și a normei rezervelor minime obligatorii până la 22% pentru mijloacele atrase de către băncile comerciale. Or, atingerea obiectivului major al Băncii Naționale de menținere a stabilității prețurilor implică renunțarea la ținerea cursului. Astfel, ținerea cursului în defavoarea inflației nu este o soluție logică, inflația fiind un factor fundamental care afectează întreaga economie și întreaga populație, în timp ce cursul este mai degrabă o derivată dintre competitivitatea economiei, asistența externă, remitențe și comerțul extern. Dar Banca Națională nu este capabilă de una singură să mențină stabilitatea prețurilor. Pentru acesta este necesară și de susținerea din partea Guvernului prin politica bugetar-fiscală și salarială adecvată.

PIB a crescut cu numai 4,3%: cât de tare trebuie să ne îngrijorăm?

La 19 iunie BNS a publicat datele statistice preliminare asupra resurselor și utilizărilor Prodului Intern Brut pentru primul trimestru al anului curent. Datele sunt interesante, sugerând că în economie probabil au început unele schimbări importante.

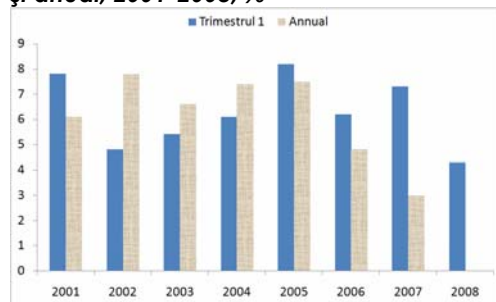
Aparent, este îngrijorător de mică creșterea PIB realizată în primul trimestru curent, +4,3%, acesta fiind cel mai scăzut indicator după 2001 încoace. Dar creșterea PIB în primul trimestru practic nu ne spune nimic despre creșterea care poate fi așteptată pe parcursul anului (Figura 1). Mult mai importante sunt unele tendințe structurale care se profilează.

Posibilitățile de analiză a PIB după „resurse” sunt destul de limitate, din cauza că nu dispunem de date statistice dezagregate la nivelul ramurilor și sectoarelor. Este greu de omis cu vederea faptul că pentru prima dată în ultimii 4 ani contribuția creșterii valorii adăugate la variația pozitivă a PIB este mai importantă decât contribuția impozitelor nete pe produs și import. În 2008 valoarea adăugată brută a crescut mai mult (+5,1%) decât PIB propriu-zis, în timp ce INPI cu numai 0,9%. Să credem oare că în sfârșit creșterea economică în Moldova începe să devină „mai calitativă” și că variația PIB nu este un simplu rezultat aritmetic al adunării valorii adăugate brute cu impozitele asociate producției? Răspunsul este mai degrabă negativ, deoarece creșterea valorii adăugate brute în 2008 nu este una ieșită din comun (8,0% în 2004, 6,7% în 2005, 5,3% în 2007), dar creșterea aproape nulă a INPI este o evoluție excepțională. Aceasta a fost determinată de creșterea mult mai lentă a importurilor decât în alte perioade și de aprecierea leului moldovenesc.

Un lucru care însă poate fi afirmat cu certitudine este că creșterea economică tinde să devină mai puțin dependentă de consum și mai mult antrenată de investiții (Tabelul 1). După o perioadă de expansiune constantă a consumului final care a început în 2001, rata consumului privat scade al treilea an consecutiv, de la 13,3% în primul trimestru 2006 la 5,5% în 2008. Ar trebui oare să ne îngrijoreze faptul că investițiile în capitalul fix în ianuarie-martie 2008 au sporit mai lent decât în 2007 (23,4% față de 39,2%)? Într-o anumită măsură, da, dacă această este determinat de capacitățile reduse de asimilare a investițiilor de către companii și nu de careva factori de conjunctură. Dar influența acestor factori deocamdată nu poate fi estimată pe baza unor date statistice destul de sumare.

În concluzie, Guvernul nu trebuie să fie alertat de creșterea relativ mică a PIB în primul trimestru, ci să continue eforturile menite să sporească capacitățile de asimilare a investițiilor naționale și străine directe. Există șanse bune pentru atragerea unor asemenea investiții, dar accelerarea reformei regulatorii și a reformei administrative sunt principalele premise instituționale în acest sens. Totodată, este clar că pe lângă continuarea reformelor instituționale sunt necesare investiții în infrastructura fizică fără de care creșterea investițiilor în capacitățile de producție nu este

Figura 1. Creșterea PIB în primul trimestru și anual, 2001-2008, %

Sursa: BNS

Tabelul 1. Creșterea PIB și a principalelor componente pe cheltuieli, %

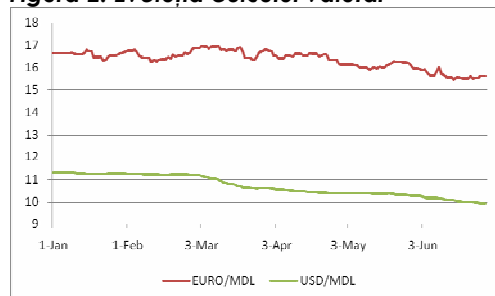
	2005	2006	2007	2008
PIB	8,2	6,2	7,3	4,3
Consumul gospo-dăriilor casnice	9,0	13,3	8,1	5,5
Investiții în capitalul fix	27,2	9,4	39,2	23,4
Exporturi	6,3	7,6	11,5	-0,6
Importuri	8,6	15,0	23,4	3,1

Sursa: BNS

posibilă. În particular, în viitorii 2-3 ani un deficit de energie electrică ar putea să fie cea mai puternică constrângere a creșterii economice. Insuficiența de drumuri calitative și capacitatea redusă de trafic vamal ar putea fi alte două constrângeri majore.

Țintirea inflației sau țintirea cursului valutar – ce este mai important pentru Republica Moldova?

Figura 2. Evoluția cursului valutar

Sursa: BNM

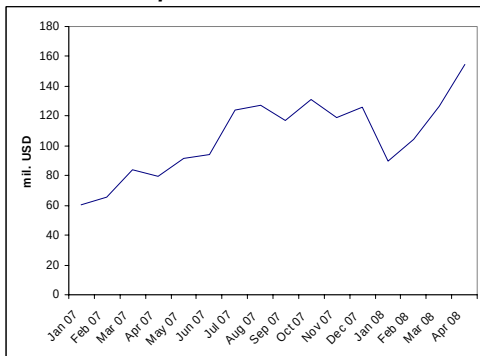
Aprecieria puternică a leului moldovenesc (Figura 2) față de principalele valute USD și EURO a provocat dezbateri politice importante și învinuiri precum că Banca Națională prin politica sa ce favorizează aprecierea monedei naționale ar contribui la sărăcirea populației. Creșterea inflației în paralel cu aprecierea leului de asemenea a provocat întrebări referitor la eficiența politicii monetare. Totuși, aceste acuzații sunt prea dure. Deși aprecierea actuală a leului nu poate fi privită ca un fenomen pozitiv, deoarece nu este bazată pe o creștere economică puternică, cauzele acestui fenomen nu pot fi neglijate. Există trei canale principale de intrare a valutei în țară:

Intrările masive de valută de la emigranți. Acestea au crescut în primele patru luni ale anului cu 64% față de aceeași perioadă a anului precedent, iar în aprilie au atins 154,29 mil. USD, fiind cea mai înaltă cifră de până acum (Figura 3). Majoritatea banilor transferați de către emigranți sunt destinați consumului.

Creșterea investițiilor străine în Republica Moldova. Fluxurile de investiții străine directe în economie națională în anul 2007 au atins cifra de 459,28 mil. USD. În primul trimestru al anului curent influxul net a fost de 131 milioane USD, în creștere cu 64% față de trimestrul unu al anului 2007. Desigur, în comparație regională, aceste cifre nu sunt încă prea mari, și chiar optăm pentru creșterea sporită a acestora, dar totuși aceste intrări adiționale de valută în economie influențează semnificativ cursul de schimb. Efectul negativ al acestor intrări însă se va aplatiza odată cu creșterea investițiilor în producție, lucru care va contribui la creșterea productivității în economie și la îmbunătățirea capacității de absorbire a aprecierii monedei naționale.

Creșterea asistenței financiare și tehnice acordate de către instituțiile finanțatoare internaționale. Pe parcursul anului 2007 Moldova a beneficiat de granturi și asistență tehnică în valoare de 210 milioane USD. În trimestrul unu 2008 valoarea granturilor și asistenței tehnice a totalizat 49 milioane USD, cu 40% mai mult decât în perioada corespunzătoare a anului trecut.

Figura 3. Transferuri din străinătate efectuate de persoane fizice

Sursa: BNM

Acești factori exercită presiuni importante asupra cursului de schimb și ca urmare leul moldovenesc se apreciază. Aprecierea monedei naționale este un fenomen care favorizează reducerea tensiunilor inflaționiste și ca urmare atingerea obiectivului major al Băncii Naționale de menținere a stabilității prețurilor implică renunțarea la țintirea cursului. Totuși, opiniile sunt controversate în ceea ce privește gradul de „nocivitate” a acestor fenomene.

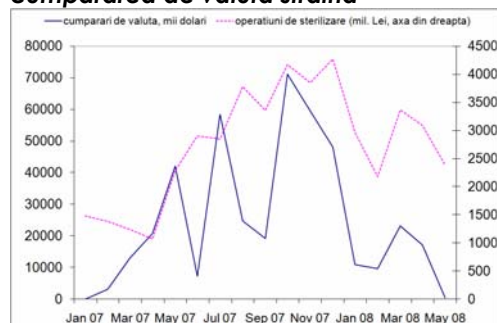
Populația se divizează în cei care primesc transferuri sau salarii și alte venituri în valută străină și cei ale căror venituri sunt în lei moldovenești. Populația dependentă de transferurile de peste hotare pierde în urma scăderii cursului. Dar, conform datelor din 2006 ponderea remitențelor din străinătate în totalul veniturilor gospodăriilor casnice era de 13,9%. Iar pentru chintila inferioară, care este mai aproape de pragul sărăciei, ponderea remitențelor este chiar sub 9%. O parte importantă a acestei categorii nu depinde de transferurile de peste hotare și respectiv creșterea prețurilor este cea care îi influențează în primul rând, și nicidecum aprecierea leului. De asemenea, chiar și cei dependenți de remitențe, deși au anumite pierderi, în cazul utilizării banilor pentru consum, beneficiază de pe urma ieftinirii importurilor. Dar un așa scenariu nu ar trebui să ne bucure, pentru că astfel sporește deficitul comercial.

Un impact mai negativ aprecierea leului moldovenesc o exercită asupra exportatorilor. Exporturile moldovenești devin mai scumpe odată cu aprecierea valutei naționale. Astfel, problema necompetitivității exporturilor moldovenești din punct de vedere a calității este și mai mult agravată prin imposibilitate de pătrundere pe piață prin intermediul unor prețuri joase. Din păcate, aceasta afectează anume acele ramuri care sunt în dezvoltare, reducând posibilitățile de creștere și contribuind la majorarea deficitului comercial.

În Moldova are loc un proces de convergență a salariilor către nivelul salariilor din țările central și est-europene, ceea ce este favorabil Guvernului. De altfel, prin situații asemănătoare de apreciere a monedei naționale au trecut majoritatea țărilor Europei de Sud-est în contextul convergenței veniturilor populației către media europeană. Renunțarea la țintirea inflației și trecerea la țintirea cursului ar crea probleme majore Guvernului care nu ar putea asigura o creștere a salariilor măcar cât de puțin apropiată de creșterea prețurilor.

Reieșind din acestea, BNM a ales țintirea inflației ca obiectiv de bază și este susținută în acțiunile sale de Fondul Monetar Internațional. Nu e vorba de presiuni din partea FMI, pentru că acesta a fost capabil să înțeleagă problemele care au cauzat depășirea țintei de 10% anul trecut, ci de conștientizarea faptului că o economie nu poate funcționa normal în condițiile unei inflații înalte. Astfel, BNM este fermă în poziția sa de menținere a stabilității prețurilor ceea ce a și demonstrat prin recente acțiuni: creșterea ratei de bază la acțiunile REPO și a normei rezervelor obligatorii. Dacă creșterea ratei de bază în Republica Moldova încă nu produce aceleași efecte pe care aceasta le are în economiile dezvoltate, aceasta se datorează subdezvoltării canalelor de propagare a semnalelor politicii

Figura 4. Operațiuni de sterilizare și cumpărarea de valută străină

Sursa: BNM

monetare, iar recenta majorare a normelor rezervelor obligatorii pentru mijloacele atrase de către băncile comerciale trebuie să reducă ritmul de creștere a creditelor acordate.

În 2008 BNM a redus volumul de cumpărare a valutei pentru suplinirea rezervelor internaționale obligatorii. Pe parcursul ultimului an a crescut și volumul operațiunilor de sterilizare și rata medie a dobânzii pentru certificatele BNM (Figura 4). Teoretic, BNM ar putea interveni pe piață mai întâi cumpărând excesul de valută pentru a-și suplini rezervele valutare. Dar pentru a compensa creșterea masei monetare care rezultă din aceste acțiuni BNM recurge la sterilizarea acesteia. Astfel, sterilizarea masei monetare poate avea loc în limitele admisibile fără a provoca pierderi pentru BNM, după cum a fost în anul 2007.

Deși cu efecte negative asupra economiei în ansamblu, aprecierea monedei naționale este un fenomen firesc pentru situația actuală a Republicii Moldova. Țintirea cursului în defavoarea inflației nu este o soluție logică, inflația fiind un factor fundamental care afectează întreaga economie și întreaga populație, în timp ce cursul este mai degrabă o derivată a nivelului competitivității economiei, volumului asistenței externe, remitențelor și comerțului extern. Dar Banca Națională nu este capabilă de una singură să mențină stabilitatea prețurilor. Pentru acesta este nevoie și de susținerea din partea Guvernului prin politica bugetar-fiscală și salarială precaută.

Relațiile economice moldo-ruse: între economic și politic?

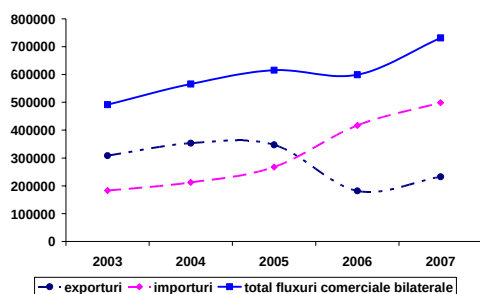
Relațiile Republicii Moldova cu Federația Rusă aparent se află într-o nouă etapă de „încălzire”, după câțiva ani buni în care politicul a influențat negativ și alte sfere a relațiilor dintre ambele state. Totodată, și fără intervenția politicului, relațiile economice (în sens larg) între Moldova și Rusia sunt extrem de complexe, iar pe alocuri chiar complicate. Astfel, eliminarea politicului din această ecuație ar putea dinamiza relațiile economice și poate le-ar putea face mai inteligibile. Recentă vizită a premierului Greceanii la Moscova aparent reprezintă un efort în acest sens. Sau nu?

Datele problemei

Cum am menționat, relațiile economice între Moldova și Rusia sunt destul de complexe. Noi dorim să evidențiem cel puțin următorii trei factori:

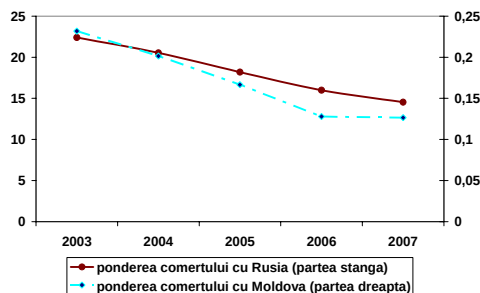
- Cele mai de suprafață sunt relațiile comerciale și investiționale. Rusia este unul din cei mai importanți parteneri comerciali pentru Republica Moldova, în pofida șocurilor comerciale din ultimul timp. Totuși, aceste șocuri (embargoul vinicol, scumpirea pronunțată a gazelor) nu au trecut fără impact asupra comerțului bilateral: din 2005 Republica Moldova are un deficit comercial cu Rusia (Figura 5). Totodată, este de menționat ponderea în scădere a comerțului bilateral în comerțul global al ambelor țări (Figura 6). În mod evident, importanța Republicii Moldova ca partener comercial pentru Rusia este mult mai modestă decât importanța comercială a Rusiei pentru Republica

Figura 5. Dinamica comerțului bilateral moldo-rus, 2003-2007, mii USD

Sursa: Calcule Expert-Grup pe baza datelor BNS

Figura 6. Dinamica schimbării ponderii comerțului bilateral în fluxurile comerciale totale ale ambelor țări, 2003-2007, %D

Sursa: Calcule Expert-Grup pe baza datelor BNS, GosKomStat

Moldova. În viitorul apropiat, relațiilor comerciale cu Rusia vor crește în importanță, cel puțin din 2 motive: sporirea exporturilor vinicole și creșterea prețurilor pentru gaze naturale furnizate în Republica Moldova de gigantul rus Gazprom. În același timp, Rusia este unul din principalii investitori în Republica Moldova, deținând în jur de 10-11% în stocul total al investițiilor străine directe în Moldova;

- **Relațiile în sectorul energetic.** Dacă lăsăm după paranteze oportunitățile prezentate de către Centrala de la Cuciurgan, relațiile în acest sector sunt foarte simple: Moldova se află în dependență totală de importul gazelor din Federația Rusă. Prețurile la gazele importate cresc în continuu (noul preț anunțat din 1 iulie este \$155-160 per 1000 m3), și aparent Republica Moldova nu poate face altceva decât să le accepte
- **Relațiile în domeniul migrației forței de muncă.** Federația Rusă este una din destinațiile principale pentru emigranții moldoveni (în jur de 59% din total¹) și, respectiv, sursa cea mai importantă de venituri de muncă remise în țară (în jur de 50% din cei \$1,2 mlrd din 2007²). În același timp, autoritățile rusești afirmă că 350 de mii de moldoveni sunt înregistrați oficial pe teritoriul Federației Ruse³. Cu toate că emigranții moldoveni se orientează tot mai mult spre destinațiile europene, fluxul de emigranți în Rusia va rămâne și în continuare important.

Vizita premierului Greceanii la Moscova: rezultate și perspective

În următorul tabel încercăm să speculăm evoluția relațiilor economice moldo-ruse în domeniile evidențiate mai sus care ar putea să se producă în urma vizitei premierului moldovean.

Obiectiv	Rezultatele vizitei	Perspectiva
Menținerea dinamicii pozitive în comerț bilateral	Mai degrabă pozitive. Rusia este interesată să majoreze volumul importurilor vinicole și produselor agricole	O creștere mai dinamică a exporturilor moldovenești pe piața rusă.
Atragerea investițiilor în sectorul real al economiei	Este greu de evaluat. Înaintea vizitei în mod specific se menționau asemenea sectoare ca agricultură și construcții de mașini ⁴ . Însă informații concrete nu există.	Relativ bune. Statut de comerț liber cu CSI și PCA în comerț cu UE creează premise pentru integrarea Moldovei în lanțurile de producere regionale sau plasarea unor capacități de producere pentru export pe piețele CSI sau UE. Sporirea prețurilor pentru produsele agricole și potențial înalt neexplorat al agriculturii moldovenești vor face investițiile în agricultură mai atractive. Însă interdicția de procurare a pământului agricol de către străini ar putea crea anumite impedimente. Continuarea liberalizării comerțului cu UE ar putea spori interesul investitorilor europeni pentru Moldova ca destinație pentru investiții în capacități de produce cu scopul desfacerii inclusiv pe piața rusă.

¹ „Modele și tendințe ale migrației și remitențelor în Republica Moldova”, Matthias Luecke, Toman Omar Mahmoud, Pia Pinger, OIM, 2007.

² Sunt niște estimări aproximative care nu țin cont de discuțiile privind componenta tranzacțiilor comerciale în statistica BNM privind remiterile de peste hotare.

³ <http://www.rian.ru/politics/20080619/111192559.html>

⁴ <http://www.rian.ru/politics/20080619/111187625.html>

Obiectiv	Rezultatele vizitei	Perspectiva
Atragerea investițiilor în infrastructura de transport	Este greu de evaluat. În ajunul vizitei presa rusă în mod special sublinia interesul Moldovei în aeroporturi din Bălți și Cahul ⁵ .	Moderate. Aparent, companiile europene au avantaje competitive mai mari în ceea ce privește reabilitarea infrastructurii rutiere, îndeosebi ținând cont de faptul că fondurile atrase pentru reabilitarea infrastructurii vor veni din Occident. În cazul aeroporturilor situația este diferită din cauza interesului deocamdată limitat, dar și lipsei unor studii de fezabilitate în această privință.
Menținerea (moderarea) prețurilor pentru gaze naturale	Mai degrabă negative.	Pe 1 iulie viceprim-ministru Dodon va efectua o vizită de lucru la Moscova în acest sens. Aparent partea moldovenească va propune modificarea formulei conform căreia se calculează prețul gazului importat în Moldova. Nu este clar de ce Gazprom-ul ar fi înclinat s-o accepte?
Asigurarea accesului direct la producători de gaze naturale din Asia Mijlocie	Eșec.	Conform unor informații în presa rusă partea moldovenească a dat dovadă de „constructivism” și a acceptat livrarea gazelor prin intermediul companiei Gazprom ⁶ .
Atragerea investițiilor în infrastructura de tranzit al gazelor naturale	Este greu de evaluat. Comunicatul Guvernului ⁷ menționează că „În acest scop (implementarea proiectelor investiționale) în bugetul „Moldova-Gaz” deja sînt planificate cca 30 mln de dolari, iar în cadrul întrevederii s-a abordat posibilitatea majorării investițiilor”. Însă presa locală menționează că aceste investiții vor fi finanțate din contul majorării tarifelor pentru consumatorii moldoveni ⁸ .	Viitorul apropiat este incert. Despre aceste investiții se vorbește destul de demult, dar progrese practice lipsesc. În același timp, Gazpromul va fi nevoit să caute creditarea externă pentru aceste proiecte. Ținând cont de achizițiile planificate de Gazprom în interiorul și exteriorul Rusiei este puțin probabil ca investițiile în Moldova să fie în topul agendei companiei rusești în viitorul imediat.
Reanimarea activității Centralei de la Cuciurgan	Este greu de evaluat din cauza lipsei de informație, cu toate că aparent părțile urmau să discute un eventual cost optim ca energia produsă de Centrala să fie procurat și în partea dreaptă a Nistrului și dezvoltarea direcției balcanice în exportul energiei electrice.	Viitorul imediat este incert. Posibil că acesta este legat de statutul „neclar” de proprietate a Centralei.
Asigurarea protecției sociale a emigranților moldoveni aflați în Federația Rusă	Acest subiect a fost menționat în publicații rusești și ar trebui să fie un subiect de interes major pentru autoritățile moldovenești.	Eforturile în acest domeniu probabil se vor intensifica. Există semne că subiectul migrației și diasporei începe să atragă atenția cuvenită a autorităților.

...Și iarăși factorul politic

Pe de o parte, este evident că sarcina de a elimina politicul din ecuația relațiilor economice ruso-moldovenești este extrem de dificilă, dacă în general posibilă, îndeosebi ținând cont de vulnerabilitățile Republicii Moldova.

Pe de altă parte, este clar că Republica Moldova trebuie să fie interesată în dezvoltarea relațiilor economice cu Federația Rusă

⁵ Ibidem.

⁶ ECO, nr. 178, din 25 iunie 2008.

⁷ Comunicatul Guvernului din 20 iunie 2008.

⁸ ECO, nr. 178, din 25 iunie 2008.

fără implicațiile politicului. În acest sens, criza vinului a servit la „salubritizarea” și ameliorarea competitivității sectorului vinicol din Moldova. Credem că companiile cele mai prudente nu vor abandona strategiile de penetrare pe piețele occidentale doar de dragul revenirii pe piața rusă ca rezultat al ridicării embargoului. Ambele direcții trebuie explorate concomitent, însă succesul pe piețele europene mai competitive și conservative va spori și mai mult atuurile producătorilor moldoveni. La fel și sporirea (reajustarea la nivel european) prețurilor pentru gaze naturale, cât n-ar fi de paradoxal, este spre binele Republicii Moldova, deoarece va stimula (dacă nu chiar forța) sporirea eficienței folosirii și conservării energiei și diversificarea tipurilor de energie folosite în țara. Sarcina guvernului ar fi să stimuleze reformele în acest sector și să acorde suport necesar păturilor sociale celor mai nevoiașe.

O greșeală gravă ar fi comiterea unor cedări politice (în conflict transnistrean, etc.) în vederea obținerii unor beneficii economice de scurtă durată. Exemplul Belarusului și Armeniei sunt foarte elocvente: dacă aliații politici ai Federației Ruse trebuie să plătească pentru gaze la noile tarife, de ce excepția ar trebui făcută pentru Moldova care și-a asumat un vector european? Mai mult decât atât, prețurile și formulele de calculare se mai schimbă, iar cedările politice se înapoiază mult mai greu. Trebuie să înțelegem că independența politică cere și anumite costuri economice: este mai bine să închidem conturile și să facem alegerea independent...oricare nu ar fi ea.

Spațiul locativ pentru familiile tinere: necesități și perspective...

Compensații unice în an electoral...

Sănătatea și bunăstarea familiilor tinere în mare parte depinde de condițiile de viață, în special de existența propriilor locuințe. Pentru tinerele familii din Moldova, procurarea locuințelor la prețurile care cresc vertiginos pare o sarcină tot mai dificilă.

La 18 iunie 2008 executivul moldovean a aprobat o hotărâre privind acordarea de compensații unice pentru 4700 de familii din sectorul bugetar, sistemul public de asigurări sociale și cel al asigurărilor obligatorii de asistență medicală, în scopul procurării (construcției) locuințelor⁹. Beneficiarii ar putea primi ajutorul promis dacă vor întruni o serie de condiții: lipsa dreptului de proprietate asupra spațiului locativ sau suprafața de locuit care revine unui membru al familiei este mai mică decât norma minimă de 6 m², beneficiarul n-a înstrăinat o locuință, un imobil sau un lot de teren în ultimii 5 ani pe teritoriul Republicii Moldova și nu a beneficiat de susținerea autorităților la procurarea (construcția) locuinței¹⁰. Pentru acoperirea financiară a hotărârii date s-a făcut trimitere la suma de 100 mil. lei, stipulate în bugetul de stat pentru acțiunile Anului Tineretului. Să menționăm însă că

⁹ Calculul exact al numărului de familii s-a făcut în baza vârstei medii a membrilor familiei – nu mai mare de 30 de ani. Familiile tinere din mediul rural, în care cel puțin unul din membri este bugetar, cu 1 copil vor primi 30 mii lei, cele cu 2 copii – 40 mii lei, iar cele cu 3 și mai mulți copii – 50 mii de lei. Familiile din mediul urban, formate din doi bugetari, fără copii, vor primi câte 300 de lei lunar pentru închirierea locuinței.

¹⁰ Ulterior, familiile vor prezenta pentru avizare organelor administrației publice în care activează, acte care confirmă îndeplinirea condițiilor date. Corespunzător, Ministerul Administrației Publice Locale va decide dacă familiile satisfac condițiile menționate și va transfera banii pe un cont special pentru fiecare beneficiar

În bugetul de stat nu sunt prevăzute în mod expres resurse pentru finanțarea unor asemenea acțiuni.

În mediul urban multe familii bugetare închiriază locuințe în cămine studentești sau de tip familial. În același timp, acordarea spațiului locativ depinde de baza tehnico-materială a instituțiilor de învățământ și ministerelor de ramură care este foarte limitată datorită numărului mare de studenți și a privatizării unei părți din cămine. Acum doi ani în urmă premierul Tarlev a dispus inventarierea utilizării spațiilor locative ale căminelor. Însă rezultatele acestora rămân necunoscute. În viziunea noastră, acordarea a câte 300 lei pentru acoperirea parțială a chiriei în mediul urban are mai degrabă un iz electoral decât careva impact practic.

Iar mediul rural rămâne neatractiv pentru tinerii bugetari...

Cu toate că se încearcă susținerea familiilor tinere în mediul rural, traiul la sat rămâne în continuare neatractiv. Lipsa infrastructurii sociale și tehnice necesare demotivează puternic dorința familiilor bugetare tinere să activeze în mediul rural. Aceasta chiar în condițiile acordării unei compensații unice de 30-50 mii lei, ceea ce evident că este insuficient pentru a stimula natalitatea și activitatea familiilor tinerilor bugetari în spațiul rural. Deci în mediul rural este necesară o politică locativă care ar pune accentul, în special pe crearea infrastructurii necesare și va servi ca bază materială pentru politica demografică a statului.

Riscuri părăsirii de către tineri a sectorului bugetar...

O altă realitate ține de fluctuația înaltă și riscurile părăsirii de către membrii familiilor tinere a sectorului bugetar. Datele statistice denotă că datorită stabilității relative a statelor de personal, numărul de angajați practic a rămas constant în anii 2001-2007. În același timp, tinerii familisti activează o perioadă relativ scurtă în sectorul bugetar, dat fiind remunerarea joasă. De regulă, majoritatea doresc numai obținerea unei experiențe profesionale de 2-3 ani, ulterior emigrând în alte sectoare economice sau adeseori peste hotare. Pentru a compensa acest aspect de ineficiență economică cu unul de echitate socială, este necesar ca programele de susținere a construcției sau procurării locuințelor să includă familiile tinere din toate sectoarele economice.

Îmbunătățirea condițiilor de locuit e imposibilă fără sporirea salariilor...

Considerăm că acordarea ajutorului pentru procurarea sau construcția spațiului locativ este doar un aspect al problemei familiilor tinere. Altul trebuie să țină de sporirea remunerării muncii. Or, din perspectiva dezvoltării serviciilor ipotecare, cuantumul veniturilor familiilor tinere va avea un rol fundamental în beneficierea de aceste servicii și îmbunătățirea condițiilor de locuit. În prezent piața creditelor ipotecare din Republica Moldova este încă embrionară, iar obținerea unui credit ipotecar presupune un avans inițial de 15-20%. Conform calculelor noastre, pentru a fi solvabil, beneficiarul trebuie să aibă un venit lunar de minimum 6000 lei.

Creditarea ipotecară – o soluție viabilă...

Proiectul legii cu privire la ipotecă, elaborat de Guvern încă din anul 2005, a ajuns în Parlament abia la 19.03.2008, iar în prima lectură a fost aprobat la 15.05.2008. În pofida târâgării adoptării legii în cauză (ca condiție înaintată de băncile și companiile financiare occidentale pentru a veni pe piață), în

anul 2007 volumul creditelor ipotecare în Republica Moldova s-a triplat, aceasta fiind o tendință promițătoare. Totuși există probleme la confirmarea de către membrii familiilor tinere a veniturilor provenite din alte surse, decât salariul (veniturile din arendă, transferurile de peste hotare etc.).

Un instrument eficace pentru dezvoltarea și creșterea accesului familiilor tinere la ipotecă ar fi emisiunea obligațiunilor ipotecare, care pot elimina o parte din riscurile băncilor. Investițiile în certificatele ipotecare (valori mobiliare de stat) sunt mai atractive, însă populația la moment investește economiile preponderent în depozite bancare. Apariția obligațiunilor ipotecare va impulsiunea adoptarea unor standarde unice, general acceptate de către toți operatorii din sector. Corespunzător, va trebui instituționalizată și asigurarea ipotecară.

Noi soluții - casele de economii în construcții...

Ritmurile mari de sporire a prețurilor locuințelor și creșterea continuă a inflației necesită măsuri viabile din partea statului pentru asigurarea familiilor tinere cu locuințe, accesibile prin credite ipotecare cu dobânzi reduse. În acest scop pot fi aplicate și alte mecanisme de creditare a construcției de locuințe. Astfel este relevantă experiența țărilor Europei de Est de creare a sistemelor civilizate de acumulare a banilor populației, în special, prin intermediul caselor de economii în construcții¹¹.

De aceea e necesar ca autoritățile să elaboreze și să adopte legea despre casa națională de economii în construcții – bancă, specializată în atragerea resurselor financiare a persoanelor fizice în economii în construcții și acordarea de credite depunătorilor săi pentru îmbunătățirea condițiilor de locuit. În speță, trebuie de stipulat că contractul între casa națională și depunător va include două etape. Prima – pentru a obține toată suma solicitată, este necesar de acumulat o anumită parte, cuantumul căreia se indică în contract. În baza ei se va calcula suma depunerilor lunare și perioada de acumulare. Dobânda pentru depuneri la fel va fi stipulată. La expirarea termenului de acumulare, depunătorul are dreptul să obțină depozitul acumulat, dobânda aferentă și așa-numitul „credit în construcții”. A doua etapă – stingerea creditului. Resursele împrumutate se reîntorc în casa națională pentru creditarea de noi depunători. De regulă, contractul cu casa națională are un termen de 20-25 de ani. Astfel, mecanismul funcționării acestui sistem formează un cerc închis și practic nu depinde de piața de capital.

Aplicarea reglementărilor menționate ar îmbunătăți accesul familiilor tinere la spațiul locativ, luând în calcul că în Europa Centrală și de Est în casele de economii în construcții este implicată circa 50-55% din populație, comparativ cu schema de creditare ipotecară clasică. Totodată autoritățile moldovene trebuie să evite experiența negativă a Rusiei¹² și Ucrainei¹³ în

¹¹ Casele de economii în construcții au două trăsături de bază: dobânda la depuneri și la creditele acordate sunt mult mai reduse comparativ cu cele oferite de bănci. Deci, ele sunt un mecanism suplimentar de creditare a construcției de locuințe.

¹² Programul de stat „Asigurarea familiilor tinere cu locuințe” din Rusia stipulează că norma suprafeței locative care revine unei persoane, pentru a fi recunoscută că necesită îmbunătățirea condițiilor de locuit, este stabilită de către organele administrației publice locale. Or, aceasta este în detrimentul solidarității sociale a familiilor tinere.

¹³ În Ucraina, pe parcursul ultimilor ani au funcționat mai multe programe în domeniu. Astfel, solicitanții depuneau cererea și actele necesare în fondul de stat pentru construcția locuințelor familiilor tinere, erau înregistrați și incluși în liste speciale privind acordarea compensațiilor materiale pentru procurarea locuințelor. Însă s-a dovedit că bugetul de stat nu poate acoperi

Iar reglementarea locuințelor sociale...

elaborarea și implementarea reglementărilor menite să îmbunătățească condițiile de locuit a familiilor tinere.

Autoritățile trebuie să acorde o atenție deosebită și reglementării construcției de locuințe sociale. Deocamdată resursele financiare ale municipiilor și orașelor republicii sunt limitate, iar prețurile la materialele de construcție cresc în continuu. De aceea este necesar ca în legea despre locuințele sociale să fie prevăzută finanțarea din bugetul de stat și bugetele locale. În special, trebuie de concretizat ponderea bugetului central și a celor locale în finanțarea construcției locuințelor sociale.

Piața de asigurări în Republica Moldova: dificultățile maturizării

Situația sectorului de asigurări din economie denotă calitatea mecanismelor unei economii de piață precum și nivelul de trai al populației. În 2007, pieței de asigurări din R. Moldova i-a revin doar 1,36% din PIB, iar densitatea asigurărilor a fost de 12,2 EURO pe când în România această cifră este de 80 EURO. Astfel, piața de asigurări din țară cunoaște cel mai scăzut nivel de dezvoltare dintre țările Europei Centrale și de Est ceea ce reflectă situația economică per ansamblu din R. Moldova.

Noua Lege cu privire la asigurări care a intrat în vigoare acum un an (mai exact, la 6 aprilie 2007), a marcat o nouă etapă în procesul de maturizare a sectorului de asigurări din țară. Conform acestei legi, companiile de asigurări sunt obligate să-și majoreze eșalonat pe parcursul a 5 ani volumul capitalului social până la cel puțin 15 milioane lei, iar până la 6 aprilie a.c. acestea erau deja obligate să dețină un capital social minim de 4 milioane lei. Stabilitatea și solvabilitatea financiară a unei companii de asigurări depinde în primul rând de volumul capitalului propriu, iar capitalul social constituie o componentă esențială a acestuia. Astfel, este de așteptat că noua reglementare va contribui la consolidarea sectorului de asigurări. Care este impactul acestei legi și cum se dezvoltă piața de asigurări la un an de la adoptarea acesteia?

cererea tinerilor, autoritățile fiind nevoite să coopereze cu băncile comerciale. Ca urmare, creditele erau acordate de bănci la o dobândă de 18%, iar statul compensa o parte din dobândă egală cu rata de bază a băncii naționale. Dar iar au urmat probleme. În sistem nu era transparentă selectarea solicitanților, au apărut scheme de corupție etc. La sfârșitul anului 2005 activitatea fondului amintit a fost stopată. După o perioadă de restructurare, fondul și-a reluat activitatea. Succesiunea selectării solicitanților a fost reflectată pe pagina sa electronică și excludea posibilitatea aplicării schemelor de corupție. O condiție obligatorie a fost ca potențialul beneficiar să se afle la evidența obținerii spațiului locativ. În anul 2005 au fost selectate 1290 de familii beneficiare, iar în anul 2006 – doar 646, ceea ce e foarte puțin pentru un stat de talia Ucrainei. Suma alocată pentru compensații în anul 2007 a fost în valoare de 50 mil. hrivne, iar în anul 2008 – 123,3 mil. hrivne (<http://zakon.rada.gov.ua/>).

Tabel 2. Primele de asigurare subscrise în anii 2003-2007, mil. lei

Indicatori	2006	2007	2007 față de 2006, %
I. Asigurări obligatorii	143,9	160,4	111,5
Inclusiv RCOA	139,9	155,2	110,9
II. Asigurări de bunuri	179,9	263,0	146,2
Inclusiv CASCO	72,9	103,1	141,4
III. Asigurări de persoane	65,7	93,2	141,9
Inclusiv: asigurări de viață	21,6	33,6	155,6
asigurări de sănătate	19,2	30,3	157,8
IV. Asigurări de răspundere civilă	156,7	198,9	126,9
inclusiv „Carte Verde”	102,9	130,6	126,9
V. Prime încasate din reasigurare	13,4	8,7	64,9
TOTAL	559,6	724,2	129,4

Sursa: CNPF, Raportul Anual 2007

În 2007 volumul primelor de asigurare subscrise a fost superior celui din 2006 cu 29,4% (vezi tabelul 2). Iar în primul trimestru al anului 2008, volumul primelor subscrise a crescut cu 35% în comparație cu perioada similară a anului trecut. Totuși, apar multe întrebări la capitolul calității acestei creșteri. Or, în Republica Moldova companiile de asigurări își construiesc afacerile în mare parte pe baza asigurărilor „CASCO”, răspunderii civile auto și „Carte Verde”.

Prin urmare, tendințele de creștere a pieței asigurărilor în Republica Moldova nu reflectă o creștere calitativă a investițiilor în economie sau a nivelului de trai, ci influența altor factori, după cum urmează:

Integrarea Europeană a României care a dus la obligativitatea asigurării pentru călătorii în străinătate și a majorat tarifele la asigurarea „Cartea Verde” ca urmare a echivalării cu tarifele aplicate în spațiul European unic¹⁴.

Seceta din 2007 a îndemnat agricultorii să-și asigure bunurile și recolta. Prin urmare, în 2007 asigurarea bunurilor agricole a cunoscut o creștere de 3,5 ori față de 2006.

Dificultățile întâmpinate de multe întreprinderi exportatoare cu privire la repatrierea mijloacelor bănești au determinat acestea să-și asigure riscurile financiare, valoarea cărora a crescut în 2007 de 2,4 ori față de 2006.

Creșterea popularității vânzărilor în leasing a automobilelor noi, precum și prelungirea contractelor existente, a cauzat creșterea pieței pentru asigurarea „Casco” care a devenit o condiție obligatorie la încheierea contractului de leasing. Prin urmare, încasările din asigurarea „Casco” au crescut cu 41,58% în 2007 față de 2006.

Astfel, putem constata că trendul ascendent urmărit în ultimii ani pe piața de asigurări din R. Moldova este determinat de creșterea vânzărilor pentru câteva produse de asigurare de bază, însă rămâne o problemă diversificarea spectrului de servicii prestate de către companiile de asigurări.

Activitatea companiilor de asigurări are o credibilitate publică modestă. Din cauza lipsei de informare, mai ales în localitățile rurale, aceasta se asociază în primul rând cu asigurarea de sănătate, RCOA, Carte Verde și CASCO. Prin urmare, clienții principali a companiilor de asigurări din rândurile persoanelor fizice sunt cei ce posedă mijloace auto și/sau cei ce pleacă peste hotare. Astfel, în 2007 circa 60% din încasări au fost colectate pe baza asigurărilor mijloacelor auto (RCOA, CASCO, Carte Verde), iar peste jumătate de contracte au fost încheiate pe baza asigurărilor obligatorii¹⁵.

O altă deficiență a pieței de asigurări din R. Moldova rămâne a fi rata scăzută de despăgubiri în comparație cu alte state. În 2007, aceasta a constituit 32,5% - aproximativ de 2 ori mai mică decât în țările europene. Cauza este că fie companiile de asigurări se

Tabel 3. Topul ratelor de despăgubire a companiilor cu cele mai mari încasări de prime, 2007

Nr.	Compania	Rata de despăgubire, 2007
1	AFES-MOLDOVA	98,59%
2	GARANȚIE	92,46%
3	MOLDOVA-ASTROVAZ	43,44%
4	ASITO	39,71%
5	MOLCARGO	38,91%
6	DONARIS-GROUP	37,72%
7	TRANSELIT	32,75%
8	CARAT	29,08%
9	ARTAS	23,07%
10	MOLDASIG	22,03%

Sursa: Calcule pe baza datelor CNPF privind indicii de bază a companiilor de asigurări în anul 2007

¹⁴ Primele subscrise pentru asigurări de sănătate în 2007 au crescut cu 57,8% față de 2006, iar pentru polițele „Carte Verde” – cu 26,9% față de 2006. Sursa: CNPF

¹⁵ Calcule pe baza datelor CNPF

eschivează de la plata despăgubirilor, fie primele sunt prea înalte. Dacă vom analiza raportul dintre volumul despăgubirilor de asigurare efectuate și a primelor încasate pentru anul 2007 de către principalele 10 companii de asigurări, vom constata faptul că rata de despăgubire a companiilor-lider este cu mult mai inferioară decât cea a companiilor ce ocupă o cotă de piață mai mică. Aceasta se explică, pe de o parte prin faptul că pe piața asigurărilor mai persistă concurența neloială din partea liderilor de piață, iar pe de altă parte, prin politica de penetrare și marketing agresiv promovate de unele companii mai mici.

La capitolul investiții străine directe, piața de asigurări din Republica Moldova devine tot mai interesantă pentru companiile care sunt lideri regionali și mondiali din domeniu. Acest fapt a fost demonstrat de venirea pe piață a concernului austriac Grawe care a fuzionat cu compania de asigurări „Carat”, iar firma fiică a holdingului rus „Rosgosstrah”, compania cipriotă „Linekers”, a cumpărat 80% din acțiunile companiei „Moldasig” – liderul pe piața conform volumului de prime încasate. Noua lege cu privire la asigurări va spori interesul investitorilor străini pentru piața de asigurări deoarece odată cu sporirea capitalului social al companiilor crește și credibilitatea acestora în fața investitorilor grație sporirii nivelului solvabilității și stabilității financiare a companiilor de asigurări.

Piața moldovenească de asigurări pare să se afle în pragul unor schimbări majore, posedând încă un bogat potențial neexplorat. Perioada sa de „adolescență” se încheie. Noua lege cu privire la asigurări, prin sporirea exigențelor la capitalul social, va elimina de pe piață companiile slabe, ce nu se vor putea conforma noilor cerințe. Aceasta va spori gradul de concentrare pe piața de asigurări precum și calitatea serviciilor prestate. Exigențele sporite pentru capitalul social va atrage interesul investitorilor străini pentru aceasta piață, care încep a privi mai serios starea de lucruri de pe piața de asigurări din R. Moldova.